

آبرومندان درگاه حسین علیه السلام

در فضائل و مقام مذاحان و مرثیه خوانان
اهل بیت علیهم السلام

«برگرفته از مباحث استاد عباس دلجو در جلسات روضه‌الذاکرین»

گردآوری:

ذاکر اهل بیت (ع)

محسن شیرازی

سرشناسه	: دلجو، عباس
عنوان و نام پدیدآور	: آبرومندان درگاه حسین علیه السلام: در فضائل و مقام ملاحان و مرثیه خوانان اهل بیت علیهم السلام / تألیف مجمع ادبی و مذهبی روضه الذاکرین تهران.
مشخصات نشر	: تهران: ساحل، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۳۲۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۹۵-۴۸-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: مذاحان - ایران.
موضوع	: روضه خوانی.
شناسه افزوده	: مجمع روضه الذاکرین (تهران)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۰ ۱۳۹۱/۸۴/۸۱۲ BP۲۶۱
رده بندی دهیسی	: ۲۹۷/۷۵۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۶۰۲۴۶۳

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کورچه بهشت آیین، پلاک ۸

تلفن: ۶۶۴۱۹۳۶۶-۶۶۴۱۲۹۵۴

همراه: ۰۹۱۲۴۲۱۵۳۶۵

آبرومندان درگاه حسین (ع)

گردآوری: محسن شیرازی

چاپ: اول ۱۳۹۱ - تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

حروفنگار: نوشین سیدابراهیمی

ویراستار: حاجی متولی

چاپ: پیام - لیتوگرافی: نگین

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۹۵-۴۸-۷

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

۹.....	مقدمه.....
۱۳.....	مرثیه سرایان شاخص معاصر امامان شیعه.....
۲۱.....	بیان فضائل و مناقب اهل بیت.....
۲۲.....	منابع و مآخذ.....
۲۳.....	آشنایی با مجمع ادبی و مذهبی روضه‌الذاکرین.....
۲۵.....	تقدیم به پیشگاه ستایشگران اهل بیت (ع).....
۲۶.....	معرفی اجمالی استاد سیداحمد نجف.....
۲۹.....	مقدمه اول.....
۳۳.....	مقدمه‌ی دوم.....
۳۷.....	مقدمه سوم.....
۴۱.....	مقدمه چهارم.....
۴۹.....	مذاححان دعوت‌کنندگان به سوی خدایند.....
۵۳.....	بیوگرافی مروان بن ابی حفصه.....
۵۶.....	مجوز گریستن و گریاندن.....
۵۷.....	مراحل سوگواری.....
۶۱.....	مذاححان از عوامل مهم بقاء فرهنگ عاشورايند.....
۶۳.....	مذایح و مراثی.....
۶۸.....	مذاحی آگاهانه.....

- ۶۹..... مصائب خوانیم تا بگریانیم به گریه درآوریم تا.
- ۷۴..... چگونه احیاگر عزاداری راستین عاشورایی باشیم.
- ۸۰..... پاداش مداحان.....
- ۸۰..... وظایف روضه خوانان.....
- ۸۱..... نوحه سرایی.....
- ۸۲..... شعر خواندن و مداحی کردن.....
- ۸۲..... پاداش مداحان.....
- ۸۳..... رسالت مداحان.....
- ۸۴..... نکاتی که در اشعار باید مراعات شود.....
- ۸۶..... ثواب شعر در رثاء حسین علیه السلام حدیث ابوهارون مکتوف.....
- ۸۸..... بهشت از برای مرثیه خوان حسین است.....
- ۹۰..... حتی یک بیت در رثای حسین علیه السلام بخواند و بگیرد.....
- ۹۱..... تحقیقی در ارزش و ثواب گریان در رثاء حسین علیه السلام.....
- ۹۳..... آنچه‌آن که برای خودت می‌خوانی بخوان.....
- ۹۵..... ای کمیت مرثیه بخوان.....
- ۹۷..... ای دعبل دوست دارم برایم مرثیه بخوانی.....
- ۱۰۴..... وظایف ذاکرین.....
- ۱۰۶..... اما مداحان.....
- ۱۰۸..... گزیده‌هایی از کتاب این البکانون در مقام مرثیه خوانان.....
- ۱۰۹..... ای کاش روضه خوان سیدالشهدا علیه السلام بودم.....
- ۱۱۰..... موقعیت و مقام یک روضه خوان.....
- ۱۱۱..... ارباب شما خیلی بزرگ است.....
- ۱۱۱..... وجوب روضه خوانی.....
- ۱۱۲..... خاک قدم‌های روضه خوان‌ها.....
- ۱۱۳..... ارزش خدمت به پیرغلامان امام حسین علیه السلام.....
- ۱۱۴..... احترام به پیرغلام سیدالشهدا علیه السلام.....
- ۱۱۴..... تواضع در مقابل روضه خوانان.....
- ۱۱۴..... علاقه دارم از ذاکرین آن حضرت محسوب گردم.....

۱۱۵.....	در مخصوص اهل منبر و روضه خوانان امام حسین علیه السلام
۱۱۶.....	مقتل خوانی معصومین علیهم السلام
۱۱۶.....	مقتل خوانی رسول خدا صلی الله علیه و آله
۱۱۶.....	مقتل خوانی امیر المؤمنین علیه السلام
۱۱۷.....	گریه کنندگان عاشورا
۱۱۸.....	اهمیت روضه و مقتل خوانی در کلام و سیره ی علما
۱۱۸.....	روضه خوانی مرحوم علامه قاضی رحمته الله
۱۱۸.....	ما ابتدا روضه می خوانیم
۱۱۹.....	روضه ی مرا بخوان
۱۱۹.....	اهمیت روضه در کلام امام خمینی رحمته الله
۱۲۰.....	روضه خوانی قبل از درس
۱۲۱.....	روضه بیشتر بخوان
۱۲۲.....	مستحبی که هزار واجب در آن است
۱۲۲.....	سفارش به شنیدن روضه
۱۲۲.....	اهمیت روضه
۱۲۳.....	روضه ی فراوان
۱۲۳.....	صرف جای همراه استماع روضه
۱۲۳.....	اول استماع روضه بعد شب نشینی
۱۲۴.....	روضه خوانی در هر شرایط
۱۲۴.....	با جگری سوخته روضه می خواند
۱۲۴.....	تأثیر کلام و روضه خوانی
۱۲۵.....	تعطیلی درس
۱۲۶.....	سفارش به روضه
۱۲۶.....	احیاء دین
۱۲۷.....	اخلاص بی نظیر
۱۲۸.....	داستان خواب شگفت انگیز مقبل شاعر
۱۳۳.....	مرثیه شاعر و اهمیت گریاندن
۱۳۵.....	تو مرثیه خوان هستی؟

- ۱۳۶..... لطف امام حسین به آیت‌الله حائری و روضه‌خوان او
- ۱۳۸..... امام زمان علیه السلام روضه می‌خواند
- ۱۴۰..... امام حسین علیه السلام در بالین روضه‌خوانش هنگام مرگ
- ۱۴۲..... ملاعباس چاوش
- ۱۴۶..... شعر برای اهل بیت علیهم السلام باقی می‌ماند
- ۱۴۸..... مرحوم آیت‌الله العظمی بروجرودی در جوانی روضه می‌خواند
- ۱۵۰..... مطلب ضعیفی درباره امام حسین علیه السلام و بازخواست او
- ۱۵۳..... هرکجا روضه امام حسین علیه السلام است صاحب عزا مادرش زهره علیها السلام است
- ۱۵۴..... عنایت امام حسین علیه السلام به شیخ جعفر شوشتری
- ۱۵۶..... داستان مرحوم نظام ششتی
- ۱۵۸..... کرامت حسینی علیه السلام به مرحوم نظام رشتی
- ۱۶۱..... مرثیه‌خوان جلسه را خود اهل بیت علیهم السلام تعیین می‌کنند
- ۱۶۴..... آقا شیخ عباس نوحه‌خوان
- ۱۶۶..... من روضه‌خوان آقا حسینم
- ۱۶۷..... از برکات آقا سیدالشهداء علیه السلام حال همه ما خوب است
- ۱۶۸..... برزخ مرحوم حاج مرزوق مرثیه‌خوان
- ۱۶۹..... عباى روضه‌خوان
- ۱۷۰..... امام رضا علیه السلام خواب سید حمیری را می‌بیند
- ۱۷۳..... خوابی در فضیلت سید حمیری
- ۱۷۳..... خواب دیگر مانند آن
- ۱۷۴..... خواب دیگر مانندش
- ۱۷۴..... خوابی که مژده و مدح علی علیه السلام را دارد
- ۱۷۵..... خوابی ارجمند که از آن پایه بلندی برای ...
- ۱۷۵..... خوابی در علو مقام ثناگوی اهل بیت کمیت - ره
- ۱۷۶..... ابی‌نواس را به آخرین شعرش بخشیدند
- ۱۷۷..... خوابی که مژده برای زائران و مداخلان دارد و معجزه‌ای از علی علیه السلام
- ۱۷۸..... ابن حجاج شاعر را دوست بدارید
- ۱۸۰..... حکایت شأن شاعر و حمایت علی علیه السلام

- خواب جانگداز مسیحی راجع به واقعه کریلا..... ۱۸۵
 به شیعیان بگو قصیده‌ی سید حمیری را حفظ کنند..... ۱۹۴
 مگر اشعار ابن صیفی را نشنیده‌ای..... ۱۹۶
 بگو حاج مرشد مصیبت بخواند..... ۱۹۷
 مرحوم آیت‌الله العظمی شیخ عبدالکریم حائری نوحه خوانی می‌کرد..... ۲۰۰
 مقام مرثیه خوان حضرت اباعبدالله الحسین (ع)..... ۲۰۴
 خوابی آموزنده برای اهل منبر..... ۲۰۶
 قابل توجه اهل منبر..... ۲۱۰
 از مرحوم آقا شیخ مرتضی زاهد بشنوید..... ۲۱۳
 داستانی از اخلاص مرحوم شیخ مرتضی زاهد..... ۲۱۳
 در خواب به حاج حشمت روضه خوان می‌گویند..... ۲۱۵
 حال و اعتقاد به منبر رفتن و روضه خواندن..... ۲۱۷
 مرحومه همسر آقا شیخ مرتضی در خواب می‌بند سیدی..... ۲۱۸
 چه شاخصه‌هایی سبب این مقامات شده بود..... ۲۱۹
 شرایط اهل منبر و اهل مدح و مرثیه..... ۲۱۹
 گریاندن مقاماتی دارد..... ۲۲۴
 معرفی مداحان و شعراء مخصوص اهل بیت (ع)..... ۲۲۶
 مرقومه مبارکه‌ای از مرحوم علامه امینی..... ۲۲۸
 موقعیت شعر و شاعران از نظر قرآن و حدیث..... ۲۳۱
 شعرهای غیبی..... ۲۴۱
 موکب شاعران..... ۲۵۰
 مقام شعر و شعرا در نزد ائمه هدی..... ۲۵۲
 مقام شعر و شاعران در نزد بزرگان دین..... ۲۵۸
 ابوالولید حسان بن ثابت..... ۲۶۲
 ابوالقاسم قیس بن سعد بن عبادہ..... ۲۶۵
 ابومستهل کمیت..... ۲۶۷
 کمیت و دعای ائمه دربارہی او..... ۲۷۷
 سیدالشعراء حمیری..... ۲۸۳

۲۸۶.....	عبدی کوفی.....
۲۸۸.....	ابوتمام طائی.....
۲۹۰.....	دعل خزاعی.....
۲۹۴.....	ابن رومی.....
۲۹۶.....	افوه حمائی.....
۲۹۸.....	صاحب بن عباد.....
۳۰۱.....	ابن حجاج بغدادی.....
۳۰۴.....	ابن حماد عیدمی.....
۳۰۶.....	شریف رضی.....
۳۰۹.....	ابن عرندس حلّی.....
۳۱۰.....	مهیّار دیلمی.....
۳۱۲.....	سید شریف مرتضی.....
۳۱۴.....	شیخ کفعمی.....
۳۱۶.....	شیخ حرّ عاملی.....
۳۱۷.....	تواز من گوی و با اخلاص گو.....
۳۲۰.....	مداح کیست.....
۳۲۱.....	گوهر مرثیه.....
۳۲۳.....	در توصیف مذاحی و چگونه نوکری کردن اهل بیت (ع)

مقدمه از استاد قاسم رضایی

«مداحی راه ادامه ستایشگران برجسته اهل بیت علیهم السلام در دوران اختناق اموی و عباسی است، قضیه فقط شعرخوانی نیست بلکه، مسأله پراکندن مدایح و فضائل و حقایق در قالبی است که برای همه شنوندگان قابل فهم و درک بوده و در دل آنها دارای تاثیر باشد»^[۱]

مداحی اهل بیت علیهم السلام یک افتخار است. یک کار مرکب از چندین کار است. امروز مداحی ائمه علیهم السلام چند کار است هم تجدید یاد برترین انسان‌های تاریخ است. عالم‌ترین، خردمندترین، پرهیزگارترین برجسته‌ترین، قدسی‌ترین، تابناک‌ترین، مقرب‌ترین بندگان خدا همان کسانی که شما در سوره حمد می‌خوانید: «صراط‌الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و الضالین» همین‌ها‌اند هرکسی که مدح اینها را می‌کند. در حقیقت مدح خود را می‌کند»^[۲]

آبرو، حفظ آبرو، آبروداری، آبروی مؤمن، کسب آبرو، آبروریزی، آبرومندان. این‌ها واژه‌هایی آشنا و مأنوس برای همه انسان‌هاست. به ویژه در ایران عزیز و شیعیان اهل بیت علیهم السلام از جلوه خاصی برخوردار است، انسان‌هایی که با آبرو زندگی می‌کنند همیشه مورد توجه مردم

هستند، همه آبروداران و آبرومندان از جایگاه ویژه برخوردارند. لیکن آبرومندان درگاه حسین بن علی (علیه السلام) از درجه عالی و متعالی برخوردارند.

برای تبیین بهتر این موضوع به چند حدیث مبارک تبرک می‌جوئیم.
امام صادق (علیه السلام): إِذَا رَقَّ الْعَرَضُ اسْتَصْعَبَ جَمْعُهُ^[۱۴] / هرگاه آبرو بریزد جمع‌آوری و جبران آن دشوار است.

امام علی (علیه السلام): رَقَّ عَرَضُكَ بِعَرَضِكَ تَكْرُمُ وَ تَقْضَلُ تُخْدَمُ وَ احْلَمُ تَقْدَمُ^[۱۵] / آبروی خود را با مال حال نگهدار تا گرامی گردی و احسان کن تا خادم شوی و بردبار باش تا مقدم داشته باشی.

امام علی (علیه السلام): أَفْضَلُ الْغَنَى مَا جَثِنَ بِهِ الْعَرَضُ^[۱۶] / بهترین ثروت آن است که مایه حفظ آبرو شود

حق را به فراخور توان یاری کن / جان را سپر حقیقت جاری کن
با آنچه که از ثروت دنیا داری / دیندار بمان و آبروداری کن
(استاد شفق)

آبرو علاوه بر اینکه در احادیث و روایات از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است به اشعار شعرا نیز راه پیدا کرده است: به چند نمونه زیر توجه کنید.

حسرت آب بقا بردن نباشد شرط عقل	آبرو تحصیل کردن بیشتر از آب بقاست
ریخت اگر آبرویی جمع نگردد	رفت چو آبی روان بپوشان کرد
بر در سفله‌گان میر حاجت خویش هیچ‌گاه	ز آنکه در آبروی خود شخص شناسی کند
بر هر سفله نتوان کرد عرضه حاجت خود را	که کس در آبروی خویش دست و پا نمی‌راند
مگس بر اندن صدمه‌ار پس نخواهد رفت	چگونه سفله نگهدار آبرو باشد
بود فرصت در دست کسب آبرویی کن	به آب نیک نامی چون کمیوتر شستشویی کن
	(طائی شمیرانی)

با دقت در احادیث و اشعار فوق درمی‌یابیم کسب آبرو مهم و حفظ آبرو مهم‌تر است. آبرو تنها متاعی است که نمی‌شود با مادیات

آن را کسب نمود یا بهتر بگوییم توفیقی است که به هر کس ندهند. موهبتی است که با توجه به تفکر، تهجد، مجاهدت، عبادت و در یک کلمه خودسازی در حریم الهی و در محضر اولیا خدا به دست می‌آید.

مهرت ذراتی است به هر کس ندهند پرتاوس قشنگ است به هر کس ندهند
ای اهل ولا سخت عزیزش دارید عشق علی و آل به هر کس ندهند

کتابی که پیش رو است از نام کتاب تا مقدمات و متن و حواشی و اشعار ضمیمه، همگی برگرفته از مباحث علمی و فنی استاد خرد و اندیشه، مداح و بردست عالم و شاعر خوش ذوق و خوش قریحه جناب حاج عباس دلجو (ویجویی) است. سالهاست ایشان را می‌شناسم. الحق و الانصاف ایشان را در مداحی جامع الاطراف می‌دانم، در زمینه روضه، مقتل، اخلاق، آسیب‌شناسی، احادیث، تفسیر، حکمت و روانشناسی اسلامی در حوزه‌های اجتماعی سالهاست که کرسی تدریس دارند که برکات فراوانی داشته) من جمله:

تألیف اولین کتاب جامع‌المعارف مداحی که در عرض چند روز نایاب شده است البته به دلیل پرهیز از شهرت با چاپ‌های بعدی مخالفت کرده‌اند.

برگزاری کلاس‌های تخصصی مداحی، سخنوری، آیین هیأت‌داری، مدیریت مجلس که هزاران نفر از تهران و شهرهای اطراف مخصوصاً مداحان سال‌ها در محضر ایشان تلمذ نموده و در تهران دارای جلسات سنگین و وزین هستند.

تألیف کتاب ارزشمند مقتل‌شناسی در سال ۱۳۸۹ که چاپ دوم آن نیز از چاپ خارج شده.

تألیفات متعدد دیگر که امیدوارم برای چاپ و انتشار آنها رضایت

خود را اعلان نمایند.

شاگردان ایشان خود صاحب تألیفاتی شده‌اند که به حق باید از آنان نیز تجلیل گردد.

تأسیس مجمع ادبی روضه‌الذاکرین که برکات فراوانی دارد.

اجمالاً در این مقاله از آقایان حسین مردانی و سید مهدی حسینی که در ویراستاری، تصحیح و طراحي جلد این مجموعه تلاش کرده‌اند تشکر می‌نمایم.

اسم آبرومندان درگاه امام حسین علیه السلام زینت این دفتر شده، شامل چند فصل است که به بررسی تاریخچه مداحی در آستان مقدس سیدالشهداء علیه السلام و توجه و عنایت خاصه آل الله علیهم السلام و مراجع عظام تقلید پرداخته است. در برخی از بخش دریای الطاف جلیله ارباب کرم حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام علیهم السلام. به علمای روضه‌خوان مرثیه‌خوانان و وظایف عملی و علمی جامعه را با ظرافت برشمرده. با اینکه قصد نداشتیم از مقدمه اطاله کلام صورت پذیرد لیکن تمرّد از درخواست هیأت علمی جمع روضه‌الذاکرین را بی ادبی می‌دانسته و از طرفی برای حقیر توفیقی است که در مجموعه گرانبها و کم‌نظیر در این حوزه سهمی داشته باشم. آنچه مهم است این است که آبرومندان درگاه حسین بن علی علیه السلام شامل وعظ، مداحان، شعر و هر کس که نقشی در جاودانگی نهضت حضرت اباعبدالله علیه السلام می‌شود و باید بکوشند این امتیاز را حفظ و نسبت به ارتقا آن بکوشند، زیرا

النَّاسُ هَا لِكُونَ إِلَّا الْعَالِمُونَ. الْعَالِمُونَ هَا لِكُونَ إِلَّا الْغَامِلُونَ هَا لِكُونَ إِلَّا الْمُخَلَصُونَ. الْمُخَلَصُونَ فِي خَطَرٍ عَظِيمٍ. إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ.

همه مردم هلاک می‌شود مگر علما. علما هلاک می‌شوند مگر علمایی

که عامل و مخلص هستند علما و محصلین در خطر عظیم خسران می‌باشند.

اگر این سرمایه زیاد حفظ نشود. خدای نکرده از بین می‌رود یا به مرور کم می‌شود. با رعایت اوامر و نواهی اهل بیت علیهم‌السلام خاصه اباعبداله الحسین علیه‌السلام می‌توان این افتخار و آبرو را حفظ کرد و باعث زینت موالیان خود شد.

در بخش پایانی به تبعیت از صدیق مکرم جناب آقای دلجو در این اثر. به اجمال به شرح حال پیش‌کسوتان این عرصه می‌پردازم که اولین مداحان و مرثیه‌سرایان و یاران خاص و مورد عنایت ویژه ائمه و بعضاً از علمای شیعه از عصر خود بوده‌اند.

شیخ مفید و شیخ طوسی در کتاب‌های امالی خود. سرودن اولین مرثیه در رثای سیدالشهدا را به عقبه بن عمرو سهمی (یا عقبه بن عمیه سهمی) می‌دهند. (طوسی ۱/ ۱۹۶۴: مفید ۲- ۱۱۹۱)

این مرثیه در رثای امام حسین علیه‌السلام از عقبه بن عمرو سهمی

إذا العین قرت فی الحیاء و انتم تخافون فی الدنیا فاضلم نورها
مررت علی قبر الحسین بکربلاء ففاض علیہ من دموعی غزیرها
فمازلت ارثیه و ابکی لشجوه ویسعد عینی دموعها و زفیرها
و بکت من بعد الحسین عصائب اطافت به من جانبها قبورها
سلام علی اهل القبور بکربلاء و قل لها فی سلام نیرورها
سلام با صال المشی و الضحی تودیه نکباء الریاح و مورها
البته سیدمحسن امین نظری دیگر دارد و در اعیان الشیعه، سلیمان بن قته العروی التیمی را اولین مرثیه‌سرا به حسین علیه‌السلام می‌داند.

مرثیه سرایان شاخص معاصر امامان شیعه

از میان خیل مرثیه‌سرایان و مداحان معاصر پیامبر اسلام و امام شیعه به شعرای زیر، به عنوان پرچم‌داران، سرشناسان این عرصه باید اشاره کرد.

۱- حسان

حسان بن ثابت خزر جی انصاری از اصحاب پیامبر بود و اشعار بسیاری در مدح آن حضرت سروده بود، تا آنجا که به «شاعر النبی» و «شاعر الرسول» ملقب شده بود. او گاه هجوهای هم علیه بدخواهان و دشمنان پیامبر می سرود. مشهور است که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) روزی به او فرمودند: «لاتزال یا حسان مویداً بروح القدس مانصرتنا بلانک» (ابن طاووس ۱۳۷۱: ۳۱۱؛ امینی ۱۹۷۷/۲: ۳۴)

۲- فرزددق

ابوفراس هدام بن غالب (متولد ۲۰ هجری) از اعظم شعرای عرب و در زمره صحابه صدیق امام سجاد (علیه السلام) شمرده می شود. او را «حسان ثانی» هم لقب داده اند. به گواهی تاریخ، فرزددق در راه حمایت از خاندان ولایت، راسخ و ثابت قدم بود. به روایت مقاتل، وی دیداری هم با امام حسین (علیه السلام) قبل از رسیدن آن حضرت به سرزمین کربلا، داشته است و ضمن به حذر داشتن آن حضرت از سفر به کربلا گفته بود: «قلوب الناس معک سیو فهم مع بنی امیه و القضاء ینزل من السماء والله یفعل ماشاء» (ابی مخنف ۲۰۰۰: ۸۷؛ مقدس اردبیلی [بی تا]: ۵۰۰)

مشهور است که در یکی از سال ها، در ایام حج، ناگهان جمعیت طواف کنندگان. به احترام شکافته و راه برای ورود امام سجاد (علیه السلام) باز می شود هشام، خلیفه عباسی، که در گوشه ای حرم ناظر ماجرا بوده است، اظهار تعجب می کند و در مقابل پرسش از هویت آن فرد مورد احترام تجاها می نماید. در آن هنگام، فرزددق که در همان حوالی بوده است، لب به سخن می گشاید و فی الحال، قصیده ای غراً که به قصیده میمیه شهرت یافت. با این مطلع، در پاسخ هشام و در مدح امام زین العابدین می سراید.

«هذا الذی تعرف البطحا و طاته والبیت يعرفه و الحل و العدم»
(فرزدق ۱۹۹۶: ۴۵۴)

همین مسئله خشم شدید خلیفه را برمی‌انگیزد تا آنجا که فرزدق را به حبس در عسفان - در دو منزلی مکه - محکوم می‌کند. وقتی امام از این ماجرا آگاه شد، دوازده درهم برای او انعام فرستاد و حتی از کمی آن به دلیل مساعد نبودن زمان عذرخواست. فرزدق انعام را به این عذر که «خدمت من برای خداست. نه عطا» پس فرستاد. حضرت باز صله را برگردانید و به حق خود، قسمش داد که آن بپذیرد و فرمود: «خدا به حسن نیت تو داناست» (مدرس تبریزی ۳ [بی تا]: ۲۲۴-۳۲۷) فرزدق همچنین اشعاری بسیار در هجو دشمنان اهل بیت از جمله هشام، سروده است (شوشری ۱۳۷۴/۲: ۴۹۵-۴۹۷) وی در سال ۱۶۰ هجری، در بصره وفات یافت (محدثی ۱۳۸۱: ۲۷۱)

۳- کمیت اسدی

ابوالمستهل کمیت بن یزید حنیس اسدی (متولد ۶۰ هجری) از شعرای نامی امامیه و عالم به علوم مختلف چون انساب، فقه و لغت عرب و نیز از اصحاب باوفای امام باقر (علیه السلام) و امام صادق (علیه السلام) بود. نقل است که او صرفاً به قصد قربت مدیحه می‌سرود و صله و انعامی بابت آنها نمی‌پذیرفت. وی از مرثیه‌سرایان بزرگ عاشوراست و معروف‌ترین اشعار او قصایدی است که درباره ائمه اطهار و بنی‌هاشم سروده است، که به «هاشمیات» شهرت دارند (اصفهانی ۱۷/ [بی تا] الف: ۱) هاشمیات مشتمل است بر قصاید «بائیه»، «عینیّه»، «لامیه» و «میمیه» (خامنه‌ای ۱۳۸۳: ۱۵۴)

قسمتی از قصیده میمیه کمیت

من لقب متیم متهم غیر ما صبوه ولا احلام
وقتیل بالطف غودر عنه بین غوغاء امه و طغام

طارقات و لادکار غوان واضحات الخدود كالالزام
بل هوای الذی آجن و أبدی بنی هاشم فروع الأنام

(محمودی ۱/۱۴۱۲: ۲۰۶-۲۱۶)

نقل است که وقتی کمیت قصیده میمیه اش را نزد امام سجاد علیه السلام خواند، امام به او فرمود: «ثوابک نعجز عنه... ولكن الله يعجز عن مكافاتك» آنگاه کمیت از امام درخواست که در عوض یکی از جامعه های خود را به وی ببخشند تا جسم خود را با آن متبرک کند و امام هم خواسته او را اجابت و در حقش دعا کردند.

«ترجمه گزارش یکی از مجالس مرثیه خوانی کمیت»

عمر بن حسن می گوید: روزی همراه کمیت به مدینه رفتیم. مردم از او طلب قصیده ای درباره رسول خدا و اهل بیت کردند و او این ابیات را خواند.

سل الهموم لقلب غیرمبتول ولارهین لوی بیضاء عطبول
نفس فدا رسول... قبل آله منی و من بعدها اذی لتقلیل

آنگاه مردم به شدت گریستند و کمیت به خاندانش رفت

نیز مشهور است که در ایام تشریق خدمت امام باقر (علیه السلام) رسید و رخصت خواست تا شعری بخواند و پس از اجازه امام، قصیده ای را با این مطلع خواند.

الا ابلیغ امیه حیث حلت وان خفت ألمهند و انقطعا

امام نیز در حق او دعا کردند و سه بار فرمودند: «اللهم اغفر للکمیت» (ابن اعثم ۳/۱۹۹۲: ۲۶۲؛ امینی ۲/۱۹۷۷: ۲۰) در موردی دیگر نیز در حق او این دعا را فرمودند: «لا زلت مویدا بروح القدس ماذبیت عنا اهل البیت». همچنین از امام صادق (علیه السلام) منقول است که در حق او فرمودند: «اللهم اغفر للکمیت ما قدم و ما

آخر و ما استر و ما اعلن و اعطه حتی یرضی» (اصفهانی ۱۷/ [بی تا]: ۲۴ رقمی ۱۴۱۲/۱: ۵۴۰) از فاطمه دختر امام حسین (علیه السلام) هم مروری است که در وصف کمیت فرمود: «هذا شاعرنا اهل بیت» و وی را مورد تفقد قرار داد. (اصفهانی ۱۷/ [بی تا] الف: ۲۵).

همچنین کمیت را نخستین کسی دانسته‌اند که در مذهب تشیع مناظره کرده است. (مدرس تبریزی ۱/ [بی تا] ۱۱۷-۱۱۸). کمیت در پایان عمر، مدتی متواری بود و مدتی را هم به دلیل آنکه در محافل و بر گذرگاه‌ها اشعاری در مدح بنی‌هاشم و ذم هجو بنی‌امیه می‌خواند در زندان سپری کرد. به روایت ابوالفرج اصفهانی در الاغانی، در مقطعی، شدت فشارها به کمیت تا آنجا رسید که مجبور شد به اذن امام صادق (علیه السلام) تقیه پیشه کند و حتی در مدح بنی‌امیه شعر گوید.

عاقبت این شاعر شیعه، به فرمان هشام در سال ۱۲۸ ق به شهادت رسید. به روایت ابن اعثم در الفتوح متن فرمان هشام خطاب به خالد بن عبدالله قسری چنین بود: «خذالکمیت فاخرج لسانه من قفاه. و اقطع رجلیه و اصلبه علی باب داره» (ابن اعثم ۳/ ۲۶۲: ۱۹۹۲).

۴- سید حمیری:

ابوهاشم اسماعیل بن صمدالحمیری ملقب به «سید» از شعرای بزرگ عرب بود که خود و هنرش را وقف اهل بیت کرده بود. او در آغاز به مذهب کیسانی بود و امامت محمد بن حنفیه را ترویج می‌کرد. اما پس از چندی، با هدایت امام صادق (علیه السلام) به مذهب شیعه درآمد (شوشتری ۲/ ۱۳۷۶: ۵۴) مشهور است که پدر و مادر رومی هر دو ناصبی بودند و از شیعه شدن وی در خشم شده، بنا به قولی حتی قصد جاننش را کرده بودند (خامنه‌ای ۱۳۸۳: ۱۳۵) سید حمیری علاوه به شعر، در علوم قرآنی، تفسیر، حدیث و کلام نیز چیره‌دست

بود. ارادت او به خاندان ولایت به حدّی بود که می گفت: «من اتانی بفضیله العلی بن ابی طالب ما قلت فیها شعرا، فله الف دینار» (جعفریان ۱۳۸۰: ۹۸) نیز منقول است که امام صادق (علیه السلام) خطاب به او فرمود:

ترجمه: اگر کسی یک فضیلت از امام علی (ع) نقل کند که من شعری درباره آن نگفته باشم ۱۰۰۰ دینار به او می دهم.

«سمتک اشک سید، وفقت فی ذلک و انت سید الشعرا» (کشی ابی تا [۱۴۵] وی به سال ۱۷۹ ق در بغداد وفات یافت و طی مراسمی با شکوه به خاک سپرده شد (شوشتری ۱۳۷۶/۲: ۵۱۷).

روایت مرثیه خوانی سید حمیری در منزل امام صادق علیه السلام:

روزی سید حمیری بر امام صادق علیه السلام وارد شد. حضرت دستور داد پرده آویخته و زن ها پشت پرده نشستند. آنگاه به سید حمیری فرمود:

اشعاری در مرثیه جذم حسین بخوان و وی شروع به خواندن کرد.

امرر علی جدت الحسین فقل لاعظمه الزکیه

هنگامی که بر بدن حسین گذارت افتاد به استخوانهای پاکش بگو تا رسید به این بیت که:

مالذ عیش بعد رضائک بالجیاد الاعرجیه

زندگی لذت ندارد پس از آنکه بدنت را با سم ستوران خورد کردند

در اینجا اشک های امام جاری شد، صدای گریه از پشت پرده

بلند شد، به طوری که کوچه های مدینه را صدا پر کرد. امام که چنین دیده فرمود: بس است.

۵- جعفر بن عفان طائی

جعفر بن عطان طائی از صحابه و شاگردان خاص امام صادق علیه السلام و

از شیعیان راستین و وفادار اهل بیت بود. او از جمله کسانی است که به

سبب مرثی‌اش درباره امام حسین (علیه السلام) همواره مورد عنایت امام صادق (علیه السلام) قرار داشت تا آنجا آن حضرت، بهشت را بروی واجب دانستند.

«مجلس قصیده خوانی جعفر بن عطان طائی در محضر امام صادق (علیه السلام)»

به دلیل خلاصه نویسی در مقاله فقط ترجمه فارسی بند عربی را نوشته و سند آن موجود می باشد.

زبد حشام می گوید: روزی ما جماعتی از کوفیان در محضر امام صادق (علیه السلام) بودیم، پس جعفر بن عفان وارد شد. امام با دیدن او خوشحال شد و او را برد خود نشاند. سپس فرمود: ای جعفر! پاسخ داد: لبیک! فدایت شوم! امام فرمود: به من خبر رسیده که تودر مرثیه حسین (علیه السلام) شعر می گویی گفت: به فدایت شوم. فرمود: بخوان. جعفر شروع به خواندن کرد. امام و اطرافیان به گریه افتادند طوری که اشکها بر صورت و محاسن امام جاری شده بود. سپس امام فرمود. ای جعفر! به خدا سوگند ملائک مقربتی که اینجا هستند و شاهد بودند، شنیدند سخنان تو را درباره حسین و آنان هم گریستند همان گونه که ما گریستیم، بلکه بیشتر از ما. و خدا در این ساعت بهشت را تماماً بر تو واجب کرد و تو را بخشید. آنگاه فرمود: ای جعفر! باز هم بگویم؟ پاسخ داد: بله، ای مولای من، فرمود نیست کسی که شعری بر حسین بگوید و بگرید و بگریاند با آن شعر مگر آنکه خداوند بهشت را بر او واجب گرداند و او را بیامرزد. (کشی [بی تا] ۲۴۶؛ مجلسی ۱۹۸۱/۴۱: ۲۸۲-۲۸۳)

۶- دعبل خزاعی

ابوعلی دعبل بن علی بن رزین خزاعی کوفی (۱۴۸-۲۴۶ ق) از مرثیه سرایان بزرگ عاشورا و از صحابه امام رضا (علیه السلام) بود که علاوه بر

شعر، دستی هم در علوم بر حدیث، کلام، تاریخ، و لغت داشت و از علمای شیعه به حساب می‌آمد (خزاعی ۱۹۹۴؛ مدرس تبریزی ۲/ [بی تا]: ۱۲۸-۱۲۹)

خواندن مرثیه مدارس آیات در محضر امام رضا (علیه السلام) مشهور است که روزی دعبل خدمت امام رضا (علیه السلام) رسید و رخصت خواست تا شعری را که تازه سروده بود برای ایشان بخواند تا امام اولین کسی باشند که آن شعر را می‌شنوند. پس از اذن امام قصیده‌ای را با این مطلع خواند.

مدارس آیات خلت من تلاوه و منزل وی مقفرا لعرصات
تا رسید به این بیت که:

اری فیئهم فی غیرهم مستقسما و ایدیهم من فیئهم صفت
در اینجا امام گریستند و فرمودند: «راست گفتی ای خزاعی!» شعر که به پایان رسید، امام به درخواست دعبل، خلعتی گران بها به او بخشیدند. این قصیده به «مدارس آیات» شهرت یافت. (خزاعی ۱۹۹۴؛ صدوق ۱-۲/ ۲۶۷: ۱۹۷۰؛ اصفهانی ۲۰/ [بی تا]: الف: ۱۲۰) کشی [بی تا]: ۴۲۵؛ امینی ۲/ ۱۹۷۷: ۲۵۳)

خلعت اهدایی امام رضا (علیه السلام) به دعبل خزاعی حکایتی مفصل و جالب دارد که در برخی از کتب شیعه ذکر شده است (ن. ک. شوشتری ۲/ ۱۳۷۷: ۵۱۸-۵۰) در وصف او آورده‌اند که در دفاع از خاندان امامت و نکوهش خلفای جور، سری بی‌باک و زبانی چسور داشت و در مقام پاسخ به تهدیدات می‌گفت: «انا احمل خشتی علی کتفی منذ خمسين سنة لست أجدا احدا یصلبني علیها» (اصفهانی ۲/ [بی تا]: الف: ۱۲۱)

در دیوان اشعار وی (خزاعی ۱۹۹۴) قصاید بسیاری در مدح امام

شیعه از جمله در مدح امام علی (علیه السلام) (سمان: ۱۲۱) امام حسین (علیه السلام) (همان: ۴۸) و امام رضا (علیه السلام) (همان: ۳۸) و نیز هجو دشمنان آنان، از جمله در هجو معتصم عباسی (همان: ۲۷ و ۶۱ و ۶۲) به چشم می خورد. آخر الامر او در سال ۲۴۶ هجری با دسیسه حاکم دمشق به شهادت رسید.

۷- ابن سکیت

یعقوب ابن اسحاق سکیت خوزی اهوازی از شیعیان امامیه و از صحابه امام جواد علیه السلام و امام هادی علیه السلام بوده است. وی را همچنین از اساتید علم نحو و لغت و از شاعران و مرثیه سرایان سرآمد زمان خود شمرده اند. ابن سکیت در عین حال، معلم و مربی پسران متوکل خلیفه عباسی نیز بود. مشهور است که روزی متوکل از او پرسید: «این دو پسر من برترند یا حسین علیه السلام؟» وی پاسخ داد: «قنبر، غلام علی علیه السلام را با تو و پسرانت مبادله نمی کنم.» متوکل خشمگین شد و دستور داد که زبانش را از قفا به در آورند (مدرس تبریزی ۱/۷ [آبی تا]: ۵۶۹-۵۷۰).

از دیگر بزرگان و مرثیه سرایان پیشگام شیعه می توان به ابو تمام طائی (ن. ک شوشتری ۱۳۷۶/۲: ۵۴۰-۵۴۲) مبتنی (ن. ک: همان: ۵۲۶-۵۳۱) عبدا... بن غالب اسدی (ن. ک همان ۵۵۴-۵۵۵) ابونواس (ابی نواس [آبی تا] قیس بن سعد و ابن رومی اشاره کرد به طور کلی - محتوای مرثیه و اشعار این دوره را می توان حاوی این موضوعات دانست.

بیان فضائل و مناقب اهل بیت

ذکر مصائب و ستم هایی که بر اهل بیت رفته است، با محوریت واقع کربلا

اشاره به ستم ها و جنایات بنی امیه و بنی عباس (ن. ک: کرباسی ۱۹۹۴)

در خاتمه این بخش ذکر این نکته لازم است که گرچه ضدیت با تشیع و ظلم به شیعیان مرام عمومی امویان و عباسیان مدّعی تسنّن بوده، اما امری مقبول و رایج در میان همه اهل سنت نبوده است. چنانچه برخی از بزرگان این مذهب، برعکس بر محبت اهل بیت تأکید کرده و حتی برخی از ایشان چون امام شافعی، در مدح ورثای اهل بیت اشعاری سروده‌اند.

یکی از اشعار امام شافعی در مدح اهل بیت

ای آنکه بر سنگلاخ‌های منا روان شده‌ای، بامدادان، آنگاه که حاجیان مانند امواج خروشان فرات روان شدند. بر کسائی که در خیف و ناهض نشسته‌اند بانگ بزن و بگو: اگر دوستی خاندان آل محمد (ﷺ) نشانه برگشتن از دین است. پس باید جن و انس گواهی دهند به اینکه من رافضی‌ام. (شافعی ابی تا: ۵۸)

در پایان امیدواریم این اثر مورد توجه مداحان و ذاکران اباعبدالله علیه السلام قرار گیرد. و شاهد آثار دیگری از این مجمع ارزشمند باشیم.

خاک پای آبرومندان درگاه حسین (علیه السلام)

قاسم رضایی

مسئول سازمان بسیج مداحان سپاه

حضرت محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله وسلم)

تهران بزرگ

منابع و مأخذ:

۱. قراذهایی از بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۶۸/۱۰/۲۸
۲. قراذهایی از بیانات مقام معظم رهبری ۱۳۷۹/۶/۲۹
۳. اعلام الدین ۳۰۳
۴. غرر الحکم ۱۰۱۱۰
۵. غرر الحکم ۳۰۳۸